

لازاریست‌ها در چهارباغ

حسین احمدی

مقدمه

یک کشیش کاتولیک مذهب فرانسه به نام سن ونسان دوپل^۱ که از دست‌اندرکاران کلیسای کاتولیک به شدت ناراضی بود در سال ۱۶۲۵م با هدف پرستاری از اشخاص از کار افتاده این آیین را بنا نهاد. از آنجایی که پیروان این آیین در آغاز کار در کلیسای متروک «سن لازار» جمع می‌شدند به آنها لازاریست گفته‌اند.

گرچه همراه ژنرال گاردان در سال ۱۲۲۲ق/۱۸۰۷م دو کشیش لازاریست به نامهای مارکوپولی^۲ و داماد^۳ وارد ایران شدند ولی مقدمات ورود اولین گروه از میسیونرهای مذهبی لازاریست توسط جوانی به نام اوژن بوره^۴ و کشیش لازاریست به نام اسکافی^۵ در دوره محمدشاه قاجار برداشته شد. بنیانگذار هیئت لازاریست در ایران کشیشی به نام اگوستین کلوزل^۶ بود که بعد از چهل و یک سال حضور در ایران در ارومیه درگذشت.

با حضور گسترده میسیونرهای لازاریست فرانسوی، پروتستان آمریکایی، روسی و انگلیسی جنگ و جدال بر سر یارگیری از نسطوریها و آسوریان، به مقابله سفارتخانه‌های انگلیسی و روس با سفارت فرانسه منجر شد. اما قدرت‌گیری کشور آلمان در اواخر قرن نوزدهم لازاریستهای مورد حمایت فرانسه را در ایران به حاشیه برد. فرانسه برای مقابله با کشور آلمان ناچار به کنار آمدن با انگلیسیها و روسها و امتیاز دادن به آنها در صحنه سیاسی ایران بود.

مقاله حاضر به چگونگی اقدامات لازاریست‌ها در اصفهان برای اجاره، تصرف و ساختن مدرسه در حال و هوای مشروطه اختصاص دارد.

1. Saint inecent de paul

2. Marcopoli

3. Damad

4. Eugene Bore

5. Scafi

6. uguetin Chuzel

باغات اصفهان

قبل از طرح موضوع برای آشنایی خوانندگان اشاره‌ای به وضعیت باغات اصفهان خالی از فایده نیست.

بیشترین باغات در اصفهان در دو نقطه متمرکز بود. باغات جلفا و چهارباغ خواجو. در طرف جلفا باغاتی شامل موارد زیر بود:

باغ خانه‌ها	مجموعاً ۱۵۰ جریب
باغهای زرشک، سمت‌آباد و نمکدان	هر کدام ۸۰ جریب
باغهای چرخاب و آبدانی، اعتمادالدوله	هر کدام ۶۰ جریب
باغ تفنگی آقاسی	۵۰ جریب
باغ داروغه	۴۰ جریب
باغهای ناظر، تو شمال، جلو دار، ارچی خان، قلعه، ودال، غلامان، خابه، آب‌نوس، دیوان‌بیگی، قوچهار، رضاقلی خان و هفت دست املاک متفرق باغات فوق	هر کدام ۳۰ جریب
	۱۲۵۰ جریب

در چهارباغ خواجو نیز باغهایی به قرار ذیل بود:

باغ برغ، باغ رمضانعلی خان و املاک متفرقه، باغ رحیم خان و املاک متفرقه، باغات چهارباغ، باغ ممتحن، تخت گلدسته، هشت بهشت، آلبالو، فتح‌آباد، عکاس‌خانه، طالار طویله و عمارت خورشید.

املاک متفرقه‌ای نیز طرف امامزاده که طرف چرخاب بود قرار داشت.^۷

* * *

در سال ۱۳۲۲ق در جلفای اصفهان چهار نفر کشیش لازاریست که سه نفر از آنها فرانسوی و یک نفر از اهالی ارومیه بود زندگی می‌کردند. ریاست این گروه میسیونری را دموت^۸ به عهده داشت و در کلیسای آرامنه اصفهان مستقر بودند.^۹ دموت در سال ۱۸۸۲ متولد و در سال ۱۸۹۱ وارد ایران شد و تا سال ۱۹۱۵ در ایران به فعالیت مشغول

۷. سازمان اسناد ملی ایران، پ ۵۸۹۸-۲۴۰۰۰۰.

8. Dermuth

۹. اسناد وزارت خارجه ایران، اسناد قدیمه، سال ۱۳۲۷ق، کارتن ۵، پرونده ۲۲، سند ۱۴.

بود. فضای فرهنگی ایجاد شده در مشروطه، فرصتی برای این گروه ایجاد کرد که در کلیسای آرامنه اصفهان برای تعلیم اطفال به صورت مجانی مدرسه بنا کنند که تا سال ۱۳۲۷ق قریب صدنفر شاگرد ارمنی در آن مشغول به تحصیل بودند.^{۱۰}

بعد از مدتی به بهانه تعداد زیاد مدارس جلفا و بعد مسافت جلفا تا شهر و آموزش اطفال مسلمان^{۱۱} میسیونرهای لازاریست مخفیانه تصمیم به اجاره یک قطعه زمین در اصفهان گرفتند و با فردی به نام ابراهیم خان از اتباع ایران وارد مذاکره شدند.

زمین مورد نظر سی و یک هزار ذرع زمین خالصه واقع در چهارباغ اصفهان و دارای مختصر بنایی بود. محمدابراهیم خان زمین فوق را در سال ۱۳۲۷ق از ورثه شیخ العراقرین که از اتباع عثمانی بود^{۱۲} نزدیک به نه هزار تومان خریده بود.^{۱۳}

در این زمان کنسولگری روس در اصفهان مأمور حفظ منافع اتباع فرانسه بود^{۱۴} و محمدابراهیم خان تحت حمایت کنسولگری روس بود، به همین جهت روسها او را شفاهاً و غیررسمی کنت می خواندند.^{۱۵}

پرمودت محرمانه^{۱۶} و با اطلاع دقیق سفارت فرانسه در تهران و کنسولگری روس در اصفهان^{۱۷} یازده هزار ذرع زمین موردنظر را به مدت شصت سال از محمدابراهیم خان اجراه کرد تا در آن مدرسه برپا کند.^{۱۸}

بلافاصله بعد از خرید، میسیونرهای لازاریست مخفیانه و بدون اطلاع کارگزاری و با استفاده از حمایت سفارت فرانسه و کنسول روسیه در اصفهان^{۱۹} با عنوان مدرسه سازی برای اطفال مسلمین شروع به ساخت و ساز گسترده تری در آن کردند و خود محمدابراهیم خان همراه روحانیون لازاریست به فعالیت مشغول شد.^{۲۰} ولی پس از

۱۱. همان.

۱۰. او.خ.اس. ۱۳۲۷ق، ک ۵، پ ۲۲، س ۹.

۱۲. او.خ.اس. ۱۳۲۷ق، ک ۵، پ ۲۲، س ۱۴.

۱۳. او.خ.اس. ۱۳۲۷ق، ک ۵، پ ۲۲، س ۸.

۱۴. او.خ.اس. ۱۳۲۷ق، ک ۵، پ ۲۲، س ۱۲ و ۱۴.

۱۵. او.خ.اس. ۱۳۲۷ق، ک ۵، پ ۲۲، س ۸.

۱۶. او.خ.اس. ۱۳۲۷ق، ک ۵، پ ۲۲، س ۴.

۱۷. او.خ.اس. ۱۳۲۷ق، ک ۵، پ ۲۲، س ۴ و ۱۴.

۱۸. او.خ.اس. ۱۳۲۷ق، ک ۵، پ ۲۲، س ۸.

۱۹. او.خ.اس. ۱۳۲۷ق، ک ۵، پ ۲۲، س ۱۷.

۲۰. او.خ.اس. ۱۳۲۷ق، ک ۵، پ ۲۲، س ۱۴.

مدتی خود پر دموت شخصاً با عجله و عملیات بسیار مشغول به کار گشت.^{۲۱} منوچهر میرزا کارگزار خارجه اصفهان بعد اطلاع از جریان در تاریخ نوزدهم شوال ۱۳۲۷،^{۲۲} شرحی به محمدابراهیم خان نوشت که چون معامله ملکی ما بین اتباع داخله و خارجه شرایطی را دارد و لازم است ضمن حضور در کارگزاری توضیحاتی را در این خصوص بدهید که دقت نظر لازم در آن بشود. محمدابراهیم خان که حمایت کنسولگری روسیه را در پشت سرداشت در پاسخ نوشت که در این باره حکومت اصفهان هم از او چنین تقاضایی داشته، تنها جواب او این است که صورت قرارداد را از سفارت فرانسه و کنسولگری روسیه در اصفهان بخواهید.

کارگزار اصفهان در شرحی به کنسولگری روسیه اطلاع داد که چون از محمدابراهیم خان پاسخ نرسیده است به اطلاع پر دموت رسانده شد که تا وصول معامله فوق به کارگزاری یا وزارت خارجه، معامله فوق فاقد اعتبار است و هرگونه ساخت و ساز و صرف هزینه‌ای در صورت بازگشت معامله، کارگزاری پاسخگو نخواهد بود.^{۲۳} ریموند لکنت^{۲۴} سفیر فرانسه در نامه‌ای به محمدعلی علاءالسلطنه وزیر خارجه اطلاع داد که مسیون لازاریست مستقر در اصفهان در باغ فوق فقط مشغول پاره‌ای تعمیرات می‌باشند.

وزیر خارجه نیز با وجود غیرقانونی بودن مبیعه مزبور، حل قضیه را به شکل مسالمت‌آمیز از طریق سفارت فرانسه جست‌وجو می‌کرد^{۲۵} تا بدین وسیله جلوی ساخت و ساز گسترده لازاریستها را بگیرد^{۲۶} به همین دلیل به سفیر فرانسه قول داد که اگر مقصود پاره‌ای تعمیرات بنایی در باغ مزبور باشد به کارگزار اصفهان تلگراف خواهد کرد تا مانع کار لازاریستها نشوند.^{۲۷} در نتیجه علاءالسلطنه به استعلام متعدد کارگزار اصفهان و حکومت اصفهان مبنی بر جلوگیری از بنایی لازاریستها پاسخ شفاف و درخور توجهی نداد و فقط اشاره می‌کرد که با سفارت فرانسه در این باب مشغول مذاکره است که قریباً

۲۱. ا.و.خ. اس ۱۳۲۷، ک ۵، پ ۲۲، س ۶.

۲۲. ا.و.خ. اس ۱۳۲۷، ک ۵، پ ۲۲، س ۲۱.

۲۳. ا.و.خ. اس ۱۳۲۷، ک ۵، پ ۲۲، س ۱۴.

24. Raymond Lecount

۲۵. ا.و.خ. اس ۱۳۲۷، ک ۵، پ ۲۲، س ۵، ۱۱، ۳۳.

۲۶. ا.و.خ. اس ۱۳۲۷، ک ۵، پ ۲۲، س ۱۱.

۲۷. ا.و.خ. اس ۱۳۲۷، ک ۵، پ ۲۲، س ۱۲.